

УДК 343.21

Н. Мирошніченко,
професор кафедри кримінального права
Національного університету «Одеська юридична академія»

ІМПЛЕМЕНТАЦІЯ НОРМ КОНСТИТУЦІЇ УКРАЇНИ В КРИМІНАЛЬНЕ ЗАКОНОДАВСТВО УКРАЇНИ

Кримінальне право стосовно конституційного права перебуває в субординаційній залежності й має цілком відповідати Конституції України. Якщо ж яка-небудь норма кримінального закону суперечить положенням Конституції України (Основному Закону), вона не може бути застосована. Оскільки норми Конституції України є нормами прямої дії, вони можуть застосовуватися під час вирішення кримінальних справ. Відповідно до ч. 1 ст. 58 Конституції України та ч. 2 ст. 5 Кримінального кодексу України (далі – КК України) закони про кримінальну відповідальність не мають зворотної дії в часі, крім тих, що скасовують злочинність діяння, пом'якшують кримінальну відповідальність або іншим чином поліпшують становище особи (ч. 1 ст. 5 КК України).

У Конституції України зазначено, що захист суверенітету й територіальній цілісності України, а також забезпечення її економічної та інформаційної безпеки є найважливішими функціями держави, справою всього українського народу (ст. 17). Відповідно до цього положення в розділі першому Особливої частини Кримінального кодексу України передбачено відповідальність за посягання на основи національної безпеки України. Наприклад, ст. 110 КК України передбачає відповідальність за посягання на територіальну цілісність і недоторканність України. Ці суспільні відносини забезпечують саме існування України як суверенної, незалежної, демократичної, соціальної та правової держави (ст. 1 Конституції України). Крім того, кримінальне законодавство передбачає відповідальність за злочини у сфері охорони державної таємниці,

недоторканності державних кордонів, забезпечення призиву та мобілізації (розділ XIV КК України), а також за злочини проти встановленого порядку несення військової служби (XIX КК України).

Людина, її життя та здоров'я, честь і гідність, недоторканність і безпека визнаються Конституцією України (ст. 3) найвищою соціальною цінністю. Тому Кримінальний кодекс України передбачив відповідальність за посягання на життя та здоров'я особи (розділ другий Особливої частини КК України). Охорона життя людини – це одне з найважливіших завдань кримінального права. Життя людини є найвищою соціальною цінністю, тому ніхто не може свавільно позбавити людину життя.

Конституція України закріпила широкий перелік природних і невідчужуваних прав людини, серед яких право на повагу до гідності людини, право людини на свободу й особисту недоторканність та інші.

У ст. 29 Конституції України проголошено право кожної людини на свободу й особисту недоторканність. Стаття 14 Кримінального процесуального кодексу України (далі – КПК України) захищає право людини на фізичну свободу й особисту недоторканність, а також встановлює заборону позбавляти людину волі, заарештовувати, затримувати за підозрою у вчиненні злочину не інакше, як на підставах і в порядку, передбаченими законом. Окремий розділ КК України присвячений відповідальності за посягання на волю, честь і гідність особи. Стаття 146 КК України передбачає відповідальність за незаконне позбавлення волі або викраден-

ня людини, яке полягає в протиправному перешкоджанні людині вибирати за своєю волею місцезнаходження. Ці діяння можуть бути здійснені шляхом застосування психічного або фізичного насильства, викрадення людини, тобто протиправного таємного або відкритого захоплення й утримання потерпілого. Спеціальним видом незаконного позбавлення волі є незаконне поміщення в психіатричний заклад завідомо психічно здорової особи (ст. 151 КК України).

Встановлено також кримінальну відповідальність за злочини проти виборчих, трудових та інших особистих прав і свобод людини та громадянина (розділ 5 Особливої частини КК України). Конституція України передбачає право кожного громадянина брати участь в управлінні державними справами, вільно обирати й бути обраним до органів державної влади й органів місцевого самоврядування (ст. 38 Конституції України). Кримінальний кодекс України передбачає відповідальність за перешкоджання здійсненню виборчого права (ст. 157 КК України), за порушення таємниці голосування (ст. 159 КК України) та інші порушення виборчих прав громадян.

Громадянам гарантується недоторканність житла (ст. 30 Конституції України). Ніхто не має права без законної підстави увійти в житло проти волі осіб, які проживають в ньому (ст. 14-1 КПК України). Стаття 162 КК України передбачає кримінальну відповідальність за незаконне проникнення до житла чи до іншого володіння особи, незаконне проведення огляду чи обшуку, а також незаконне виселення чи інші дії, що порушують недоторканність житла громадян.

У розділі «Злочини проти правосуддя» передбачена відповідальність за завідомо незаконні затримання, привід, домашній арешт або тримання під вартою (ст. 371 КК України), за притягнення завідомо невинного до кримінальної відповідальності (ст. 372 КК України), за примушування давати показання (ст. 373 КК України) тощо.

Конституцією України (ст. ст. 27, 55, 60) передбачено права людини захищати своє життя й здоров'я, життя та здоров'я інших людей від протиправних посягань, а також інші охоронювані законом суспільні відносини. В умовах реалізації цих прав особа може заподіяти шкоду іншим охоронюваним інтересам, тому виникає питання про можливість притягнення такої особи до кримінальної відповідальності.

Чинний КК України передбачив перелік обставин, що виключають злочинність діяння. Серед них особливе місце займає інститут необхідної оборони (ст. 36 КК України). Необхідною обороною визнаються дії, вчинені з метою захисту охоронюваних законом прав та інтересів особи, яка захищається, чи іншої особи, а також інтересів держави або суспільних інтересів від суспільно небезпечних посягань шляхом заподіяння тому, хто посягає, шкоди, необхідної й достатньої в цій обстановці для негайного відвернення чи припинення посягання, якщо при цьому не було допущено перевищення меж необхідної оборони. Особа може скористатися цим суб'єктивним правом на свій розсуд або відмовитися від його реалізації (звернутися за допомогою до інших осіб, втекти з місця події тощо). Однак треба встановити умови правомірності необхідної оборони, її межі. Посягання повинно бути суспільно небезпечним, дійсним і наявним. Посягання є суспільно небезпечним, якщо воно заподіяло чи могло заподіяти істотну шкоду особі, державі або суспільству. Це діяння (посягання) передбачено певною статтею Особливої частини КК України. Посягання визнається дійсним, якщо воно існує реально, а не в уяві особи, що захищається. Наявним є посягання, що вже розпочалося, проте ще не закінчилося, або створена реальна загроза його негайного вчинення.

Захист також має певні умови правомірності, а саме особа може захищати не лише власні права й інтереси, а й допускається захист інтересів інших осіб, держави, суспільства, якщо це за-

конні права й інтереси. Шкода може бути заподіяна лише тому, хто посягає, а не третім особам. Розмір заподіяної шкоди не повинен перевищувати необхідної шкоди для відбиття посягання, тобто не мають бути перевищені межі необхідної оборони.

Особа вважається невинуватою у вчиненні злочину й не може бути піддана кримінальному покаранню, доки її вину не буде доведено в законному порядку та встановлено обвинувальним вироком суду (ст. 62 Конституції України). Це конституційне положення також закріплюється в ч. 2 ст. 2 КК України та в ч. 2 ст. 15 КПК України. Таким чином, закріплено принцип винної відповідальності й виключено об'єктивне ставлення, тобто відповідальність за спричинені наслідки без наявної вини. Підставою кримінальної відповідальності є наявність у вчиненому особою суспільно небезпечного діянні всіх ознак складу злочину, передбаченого КК України (ч. 1 ст. 2 КК України).

Згідно зі ст. 26 Конституції України іноземці й особи без громадянства, що перебувають в Україні на законних підставах, користуються такими ж правами та свободами, а також несуть такі ж самі обов'язки, як і громадяни України, за винятками, встановленими Конституцією України, іншими законами й міжнародними договорами України. Громадяни України, а також особи без громадянства, що постійно проживають в Україні, підлягають кримінальній відповідальності за законодавством України за злочини, які були вчинені за межами України, якщо інше не передбачено міжнародними договорами.

Зі ст. 61 Конституції України постають положення ч. 3 ст. 2 КК України, де звертається увага на неможливість притягнення до кримінальній відповідальності за той самий злочин більше одного разу. Якщо громадянин України й особа без громадянства, що постійно проживають в Україні, вчинили злочин за її межами та понесли там кримінальне покарання, вони не можуть бути притягнені в Україні до кримінальній

відповідальності за ці ж злочини (ч. 2 ст. 7 КК України). Однак вирок суду іноземної держави може бути врахований, якщо громадянин України або особа без громадянства, засуджені за злочин, вчинений за межами України, знову вчинили злочин на території України (ст. 9 КК України). Законодавство України про кримінальну відповідальність повинно засновуватися на загально визначених принципах і нормах міжнародного права.

Україна ратифікувала низку міжнародних конвенцій і внесла певні зміни в національне кримінальне законодавство. Окремий розділ Особливої частини Кримінального кодексу України встановлює відповідальність за злочини проти миру, безпеки людства й міжнародного правопорядку. Ідеться про імплементацію норм міжнародного права в кримінальне законодавство України.

Ключові слова: імплементація норм, національне кримінальне законодавство, міжнародне право.

У статті досліджено імплементацію норм міжнародного права в кримінальне законодавство України. Україна ратифікувала низку міжнародних конвенцій і внесла певні зміни в національне кримінальне законодавство. Окремий розділ Особливої частини Кримінального кодексу України встановлює відповідальність за злочини проти миру, безпеки людства й міжнародного правопорядку.

В статье исследована имплементация норм международного права в уголовное законодательство Украины. Украина ратифицировала ряд международных конвенций и внесла определенные изменения в национальное уголовное законодательство. Отдельный раздел Особенной части Уголовного кодекса Украины устанавливает ответственность за преступления против мира, безопасности человечества и международного правопорядка.

In the article the implementation of international law in criminal legislation of Ukraine. Ukraine has ratified a number of international conventions and has made certain changes in domestic criminal law. A separate section of the Special Part of the Criminal Code of Ukraine establishes responsibility for crimes against peace, human security and international law.

Література

1. Конституція України : Закон України від 28 червня 1996 р. № 254к/96-ВР [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80>.

2. Кримінальний кодекс України : станом на 27 березня 2015 р. / уклад. В.І. Тютюгін. – Х. : Право, 2015. – 264 с.

3. Кримінальний процесуальний кодекс України : чинне законодавство з 19 листопада 2012 р. (офіц. текст). – К. : А.В. Паливода, 2012. – 382 с.

